

การสร้างโอกาสทางการศึกษา : จากทฤษฎีในห้องเรียน สู่ภาคปฏิบัติ ในพื้นที่จริง

Educational Opportunity Initiatives: From Theories
in Classroom Settings to Practices in Fieldwork

รุ่งทิวา ไชยชมภู
รัชนิกร ทองสุขดี

Sikhana

บทคัดย่อ

โอกาสทางการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนคนหนึ่ง ไม่ว่าเขาคนนั้นจะเป็นใครหรือมีข้อจำกัดใดก็ตาม แม้จะมีคำกล่าวมากมาย เช่น “Education for all” หรือ “All for education” และ “Everyone has a right to education” ประกาศไปทั่วโลก แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีเด็กจำนวนมากขาดโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนเองตามศักยภาพ กรณีศึกษาของผู้เขียนที่ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย ในจังหวัดเชียงราย เป็นเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ คือหนึ่งตัวอย่างที่ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น ระหว่างการลงพื้นที่ ผู้เขียนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้รวบรวมข้อมูลเป็นผู้ให้ข้อมูล ต้องปรับทฤษฎีการเรียนรู้ในห้องเรียนให้เป็นทฤษฎีเชิงปฏิบัติในเวลาเดียวกัน โดยมุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อเชื่อมโยงกับโอกาสทางการศึกษา ทำให้พบว่ายังมีปัญหาหลายประการในระบบการศึกษาสำหรับเด็กพิการในประเทศไทยที่เป็นอุปสรรคต่อโอกาสทางการศึกษาของพวกเขา

คำสำคัญ : โอกาสทางการศึกษา เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ การลงพื้นที่

ABSTRACT

Educational opportunity is an essential part of improving one's quality of life, no matter who that person is or what limitations he or she has. Though there are quotes like “Education for all” or “All for education” and “Everyone has a right to education.” (UNESCO,1990) announced worldwide, the true situation, in fact, many children all around the world are still lack of educational opportunity as well as

lack of opportunity to practice self-development according to their potential. My case study at Wawee Subdistrict, Mae Suai District, Chiang Rai Province in Thailand is a child with special needs who lives among the situation mentioned above. During the field research, I had to transit my role from a data collector into an information provider as well as adapted classroom learning theories into practical theories at the same time in order to focus on concrete achievements that connected to educational opportunities and developments of that case study. As results, I found out that there are various problems among Thailand's education for children with disabilities that become barriers to their educational opportunities.

KEYWORDS : Educational opportunity, Education for All, Children with disabilities

บทนำ

ปัจจุบันบริบทสังคมโลกให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับเด็ก ๆ ทุกคน ไม่ว่าเด็กเหล่านั้นจะมีข้อจำกัดหรือไม่มีข้อจำกัดก็ตาม ดังที่ ดุสิตา ทินมาลา (2561) กล่าวว่า สังคมโลกได้พยายามสร้างความพร้อมทางการศึกษาให้กับประชากรที่มีความต้องการทางการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ ทุกภาคส่วนของระบบการศึกษาต้องมีความเชื่อว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลายในคุณลักษณะ มิใช่การปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะที่เด็กทุกคนมีคุณลักษณะเดียวกัน หลักคิดนี้เป็นหลักการสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา ในปัจจุบัน เด็กทุกคนควรได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม และไม่ควรมีใครที่ถูกละเลย ดังคำกล่าวของอดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา George Bush (2001) ที่ว่า

“No child left behind” นั้นหมายถึง ต้องไม่มีเด็กคนใด ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง และในขณะเดียวกัน รัชนิกร ทองสุคติ (2561) ก็ยังให้แง่มุมที่เสริมรับกับคำกล่าวข้างต้น ในด้านฝั่งของเด็กพิการเองว่า “I Won’t let anyone left me behind” นั้น หมายความว่าตัวเด็กพิการเองก็จะไม่ยอมให้ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลังด้วยเช่นกัน แต่ในบางแง่มุมของความเป็นจริงแล้ว จากข้อมูลของ Perkins School for the Blind (2017) พบว่า ปัจจุบันมีเด็กจำนวน 19 ล้านคนทั่วโลกที่ตาบอดหรือตาเลือนราง เด็กเหล่านี้ หลายคนอาศัยอยู่โดยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษามีคุณภาพ ครอบครัว และชุมชนขาดความรู้และทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนทางด้านการศึกษารวมถึงรัฐบาลของเด็กเหล่านั้นก็ต้องการความช่วยเหลือในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้พิการที่มีประสิทธิภาพ เพราะการศึกษาเป็นสิทธิของทุกคนรวมทั้งคนพิการด้วย แต่เด็กพิการซ้อนและเด็กหูหนวกตาบอดหลายคนอยู่ในกลุ่มคนที่เสี่ยงต่อการถูกกีดกัน หากไม่มีโอกาสทางการศึกษา เด็กเหล่านี้จะต้องเผชิญกับการแยกตัวและถูกละเลยในที่สุด

เมื่อหันมามองบริบทปัจจุบันของประเทศไทยมีกฎหมายที่ค่อนข้างเอื้อและเห็นความสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็กทุก ๆ คน อย่างทั่วถึง เห็นได้จากราชกิจจานุเบกษา (2560) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้กำหนดไว้ในหมวด 4 มาตรา 10 เรื่อง หน้าที่ของปวงชนชาวไทย วรโรค 4 กล่าวว่า บุคคลมีหน้าที่เข้ารับการศึกษาบรมในการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งหมายความว่าเด็กทุกคนจะต้องเข้ารับการศึกษาดังแต่ปฐมวัย ซึ่งมีทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ 10 ว่า การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาสนั้น ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น นั้นหมายความว่า เด็กทุกคนสมควรได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเอง และหากผู้เขียนมี

ส่วนเกี่ยวข้องในการหยิบยื่นโอกาสทางการศึกษานั้นให้กับเด็กพิการสัก 1 คน ผู้เขียนจะอย่างไรและอะไรบ้างคือสิ่งที่ผู้เขียนต้องก้าวผ่านและทุ่มเทความพยายามลงไป การศึกษาว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้โอกาสทางการศึกษาของเด็กพิการคนหนึ่งหล่นหายไป จึงเป็นเหมือนการบ้านที่ผู้เขียนต้องนำมาพิจารณาและหาทางแก้ไขปัญหาลงมือตลอดช่วงชีวิตการทำงานด้านการศึกษาพิเศษของผู้เขียนเลยก็ว่าได้

วางแผนและเตรียมตัว

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน (Community-based Rehabilitation: CBR) ที่ชุมชนวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและเล็งเห็นความสำคัญของโอกาสทางการศึกษาเป็นอย่างมาก แม้ว่าผู้เขียนยังไม่เคยมีประสบการณ์การลงพื้นที่ในลักษณะนี้มาก่อน จึงเตรียมตัวโดยการเข้าไปอ่านบทความที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่วาวี ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชน อาชีพ วิถีชีวิต ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชเศรษฐกิจ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความเข้มแข็งของชุมชนในการฟื้นฟูคนพิการ ซึ่งทำให้ผู้เขียนเข้าใจความเป็นมาและมองเห็นความเป็นไปของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

จากนั้นผู้เขียนได้พิจารณาว่าควรมีการเตรียมตัวและวางแผนในการเก็บข้อมูลอย่างไร คำถามที่ผู้เขียนควรถาม คำถามที่ผู้เขียนไม่ควรถาม ซึ่ง 1 สัปดาห์ก่อนลงพื้นที่ได้มีโอกาสฟังบรรยายจาก รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพงษ์ แสง-ชูโต ประกอบกับการนำเสนอเครื่องมือการเก็บข้อมูลวิจัยแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนรับผิดชอบนำเสนอและร่วมอภิปรายเรื่อง การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำให้ผู้เขียนมีพื้นฐานระดับหนึ่งในการเตรียมคำถาม มีการปรึกษากับเพื่อนที่รับผิดชอบกรณีศึกษาเดียวกัน เบื้องต้นว่าผู้เขียนจะไม่ถามซ้อนคำถาม คำถามที่คลุมเครือ คำถามซ้ำๆ คำถามที่ผู้เขียนนึกคิดคำตอบไว้ล่วงหน้า หรือแม้แต่คำถามที่ต้องอาศัยความทรงจำมาก ๆ ผู้เขียนจะไม่ถามเรื่องที่ผู้เขียนรู้อยู่แล้ว โดยต้องคิดเสมอว่าแต่ละคำถาม ผู้เขียนจะถามไปเพื่ออะไร จะเอามาใช้ประโยชน์อย่างไร และที่สำคัญที่สุดจะก่อประโยชน์

อะไรกับกรณีศึกษาด้วย การเรียงข้อคำถามก็สำคัญ ต้องถามเรื่องใกล้ตัวก่อน เป็นเรื่องทั่วไปแล้วตามด้วยเรื่องเฉพาะ ถามเรื่องง่าย ๆ ก่อนเรื่องยากที่จะตอบ คำถามเรื่องที่คุ้นเคยก่อนเรื่องใหม่ ๆ และต้องตามเรียงลำดับเหตุการณ์ จากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วย อย่างไรก็ตามข้อจำกัดหนึ่งที่พบของการลงพื้นที่ คือ กรณีศึกษา น้อยปี (นามสมมติ) และครอบครัวไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เผ่าลาหู่ แต่ด้วยการบริหารจัดการที่ดีของผู้ประสานงาน ในการลงพื้นที่ ทำให้ผู้เขียนมีล่ามภาษาท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญไปกับผู้เขียน และนั่นช่วยให้การลงพื้นที่ของผู้เขียนเป็นไปด้วยดี ลดปัญหาและอุปสรรคด้านการสื่อสาร อาจจะมีข้อจำกัดบ้างเล็กน้อย คือ การสื่อสารผ่านล่ามอาจจะสื่อสารได้ช้า ข้อมูลบางอย่างอาจจะไม่ครบถ้วน ดังนั้นการผูกมิตรและสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างผู้เขียนกับล่ามก็น่าจะเป็นโจทย์อีกข้อที่ผู้เขียนต้องให้ความสำคัญ ทั้งหมดเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งข้อมูล ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะนำไปสู่แนวทางที่ผู้เขียนจะช่วยเหลือพัฒนาน้อยปีได้ในที่สุด ข้อคิดหนึ่งที่ได้ คือ การลงพื้นที่จริงกับการเตรียมตัวอาจจะมีความหลายอย่างที่คาดคิดเกิดขึ้นได้ การเตรียมตัวไปเป็น “ผู้เก็บข้อมูล” แต่สุดท้ายผู้เขียนอาจจะต้องกลายเป็น “ผู้ให้ข้อมูล” รวมถึงวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่อาจจะต้องเปลี่ยนไปเมื่อมีเหตุการณ์หรือบริบทที่ผู้เขียนคิดว่าสำคัญกว่าวัตถุประสงค์ของการลงพื้นที่ที่ผู้เขียนตั้งใจไว้ในตอนต้น นี่อาจจะเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของวิชาชีพครูที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กพิการก็เป็นได้

ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติจริง

ในช่วงเวลาของการนำทฤษฎีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนเตรียมไว้ ลงสู่ภาคปฏิบัติ ผู้เขียนเริ่มจากการถามคำถามที่ชัดเจน เข้าใจง่ายแม้จะต้องผ่านล่ามท้องถิ่น การเก็บข้อมูลเป็นไปค่อนข้างช้าและไม่เร่งรัด สบาย ๆ ผู้เขียนทำตัวสุภาพ ตื่นเต้น และเกร็งในช่วงแรก ๆ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนคิดว่าตนเองจดจำ และจับประเด็น การพูดคุยกับผู้ปกครองได้ดีพอสมควร อีกทั้งยังรู้สึกว่าการเปิดกว้างสำหรับคำตอบทุกรูปแบบจากทั้งกรณีศึกษา ผู้ปกครอง เพื่อนบ้าน ล่ามท้องถิ่น รวมถึง

ครูการศึกษาพิเศษ ผู้เขียนฟังทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือคนแก่ ผู้เขียนทำตัวเป็นนักฟังที่ดี คุณสมบัติในการสัมภาษณ์พอได้ สามารถเข้ากับน้องบีและครอบครัวได้ในเวลาอันรวดเร็ว สร้างความไว้วางใจ และสามารถมองเห็นปัญหาและแนวทางพัฒนาน้องบีได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน โดยส่วนตัวรู้สึกว่าการลงพื้นที่ครั้งนี้เป็นการฝึกฝนภาคปฏิบัติที่ดีเยี่ยม และเป็นประสบการณ์ที่ดีมาก ๆ เนื่องจากได้ใช้ทั้งความรู้ที่เรียนมา ทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทักษะด้านจิตวิทยา ความใส่ใจ ความจริงใจ การสร้างปฏิสัมพันธ์ และวิธีการเก็บข้อมูลแบบต่าง ๆ นอกจากนั้น สิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้ คือ การลงพื้นที่จริง ผู้เขียนต้องเป็นคนช่างสังเกต สังเกตให้ได้ ทั้งสิ่งที่เห็นด้วยตา และบางสิ่งที่ไม่สามารถเห็นด้วยตา เช่น ความเชื่อ ทศนคติ อารมณ์และความรู้สึกของคนที่ถูกเขียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เรื่องบางเรื่องที่ค้นพบ คือ แม้ว่าคำตอบบางคำตอบ อาจจะเป็นเรื่องที่ถูกเขียนไม่เห็นด้วย หรือไม่เป็นอย่างที่ผู้เขียนคิดว่าควรจะเป็น ผู้เขียนก็ต้องรู้จักให้เกียรติคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ ในขณะเดียวกันผู้เขียนต้องรู้จักการเก็บอารมณ์ มีความอดทน ใจเย็นที่จะอธิบาย แนะนำ ชี้แจงและสนใจให้ผู้ร่วมสนทนาปรับมุมมอง หรือเปิดกว้างทางความคิด ในบางประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อน้องบีอย่างแท้จริง

ช่างสังเกตและตระหนักรู้

ประเด็นหลักที่ผู้เขียนตระหนักได้ระหว่างการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อน้องบีอย่างแท้จริง คือ โอกาสทางการศึกษาของน้องบีนั่นเอง น้องบีอายุ 5 ปี 10 เดือน มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ โดยร่างกายซีกซ้ายอ่อนแรง มือซ้ายอ่อนแรงเล็กน้อย การทำงานของมือ 2 ข้างสัมพันธ์กัน ร่างกายสมส่วนตามวัย ตาซ้ายเข เคลื่อนไหวเดิน วิ่งได้แต่กระเผลกซ้ายและยังไม่ค่อยมั่นคง สามารถสื่อสารโดยเข้าใจภาษาชนเผ่าลาหู่ได้ เข้าใจภาษาไทยบางคำ บอกความต้องการได้ เลียนคำพูดภาษาไทยได้ ด้านสังคมและอารมณ์น้องบีกลัวคนแปลกหน้าในช่วงแรก เมื่อใช้เวลาทำความคุ้นเคยด้วยการเล่นประมาณ 10 - 20 นาที ก็จะอารมณ์ดี เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน เล่นกับผู้เขียน

น้องชายและเพื่อนบ้านด้วยกิริยาร่าเริงแจ่มใส ในส่วนการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน สามารถทานข้าวและเปลี่ยนเสื้อผ้าได้เอง ต้องการความช่วยเหลือบ้างบางขั้นตอนหรือบางครั้ง ต้องการความช่วยเหลือในกิจกรรมที่ยาก เช่น อาบน้ำ ทำความสะอาดหลังเข้าห้องน้ำ อย่างไรก็ตาม หากได้รับการฝึกฝนที่ถูกต้องและสม่ำเสมอจะสามารถอาบน้ำและทำความสะอาดหลังเข้าห้องน้ำได้ด้วยตนเอง

ตอนนี้้องบียังไม่เข้าโรงเรียนหรือศูนย์เด็กเล็ก ในขณะที่น้องชายเข้าเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน ปัจจุบันอาศัยน้องบียู่ในความดูแลของคุณตาคุณยายในบ้านไม้ 2 ชั้น และมีห้องครัวขนาดย่อมที่สร้างใกล้ ๆ กับตัวบ้าน มีบันไดที่ค่อนข้างชันแต่น้องบียสามารถปีนขึ้นลงได้อย่างคล่องแคล่ว มีห้องน้ำและห้องส้วมแยกจากกัน แต่การทำกิจกรรมในห้องทั้ง 2 ยังต้องได้รับความช่วยเหลือจากคุณตาคุณยายอยู่ มีบริเวณหน้าบ้านเป็นลานกว้างขวางที่ใช้เป็นสนามวิ่งเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ น้องบียสามารถเดินไปมาในสนามหน้าบ้านและถนนหน้าบ้าน เข็นรถเด็กเล่นได้คล่องแคล่วเมื่อเล่นร่วมกับน้องชายและเพื่อนบ้าน จากการพูดคุยกันในเชิงลึกกับครอบครัวทำให้ทราบว่า คุณตายังไม่ประสงค์ให้น้องบียเข้าสู่ระบบการศึกษา ด้วยเห็นว่าน้องบียายังน้อย โดยท่านได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า น้องบียไม่ค่อยชอบไปโรงเรียนเพราะเคยทดลองไปเรียนที่ศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านแล้ว ปรากฏว่าน้องบียร้องไห้แงทั้งวัน ด้วยความสงสารคุณตาจึงตัดสินใจพากลับบ้าน และไม่ได้พาน้องบียไปอีกเลย เรื่องลักษณะแบบนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วผู้เขียนในฐานะผู้ที่เป็นไปเก็บข้อมูลก็ต้องรับฟังผู้ปกครอง เปิดใจและรับฟังเหตุผลของผู้ปกครองด้วยการปฏิบัติต่อผู้ที่เข้าไปเก็บข้อมูลด้วยความเคารพและให้เกียรติในความคิดและการตัดสินใจของเขาเป็นสิ่งที่ควรคำนึงอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อผู้เขียนเชื่อว่าโอกาสทางการศึกษาจะสามารถเปลี่ยนชีวิตของน้องบียได้อย่างแน่นอน การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งนี้จึงดูเหมือนมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อเป้าประสงค์และผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อน้องบีย ทิศทางของการเก็บข้อมูลจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ที่ผู้เขียนประสบ แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็ยึดประโยชน์ของน้องบียเป็นที่ตั้ง

เมื่อผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการลงพื้นที่ครั้งนี้ ข้อมูลบุคคลและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของน้องปีเป็นสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสนใจมากขึ้น ซึ่งจากการสังเกตโดยรวมแล้ว น้องปีได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน ได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนและจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดีและเป็นระบบ เปิดโอกาสน้องปีได้อยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในระดับหนึ่ง มีการช่วยเหลือให้น้องปีรวมทั้งครอบครัวเข้าถึงข่าวสาร การช่วยเหลือต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนผ่านล่ามภาษาท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญ สำหรับด้านกฎหมาย ความช่วยเหลือของรัฐและสิทธิอันชอบธรรมต่าง ๆ ก็สามารถส่งตรงถึงน้องปีได้จริง ช่วยเหลือให้น้องปีมีชีวิตที่ดีขึ้น ช่วยเหลือตนเองได้ดีขึ้น มีการร่วมมือกันระหว่างโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งมะพร้าว ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงราย และองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ รู้บทบาทของตนเอง แบ่งงานกันทำภายใต้เป้าหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตามด้านสุขภาพน้องปีได้รับการดูแลบำบัดฟื้นฟูในระดับที่ดีพอสมควร อาจจะต้องเพิ่มเติมในส่วนของการฝึกฝนให้สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองให้มากขึ้น แต่ประเด็นที่สมควรมีหน่วยงานเข้าไปดำเนินการให้อย่างจริงจัง คือ การพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษาให้น้องปีเนื่องจากน้องปียังไม่ได้เข้าโรงเรียน ซึ่งหากมีโอกาสได้รับการศึกษา น้องปีจะสามารถพัฒนาตนเองและช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น พี่พาสู้คนอื่นน้อยลงและจะสามารถดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดของน้องปีมีไม่มากและเป็นข้อจำกัดที่สามารถฝึกและก้าวข้ามได้อย่างแน่นอน แต่ก็ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

วิเคราะห์และเรียนรู้

ในช่วงเวลาที่มีจำกัดของการลงพื้นที่ครั้งนี้ การลงเก็บข้อมูลของผู้เขียนจึงมุ่งความสนใจและทุ่มเทกับการสร้างปฏิสัมพันธ์กับน้องปีและผู้ปกครองเหมือนผู้เขียนกำลังเรียนรู้เพื่อนใหม่หรือคนรู้จักใหม่ ผู้เขียนรู้สึกดีกับประสบการณ์ครั้งนี้ เกิดความรู้สึกว่าผู้เขียนจะทำอะไรเพื่อน้องปีได้บ้าง ประเด็นแรก คือ การส่งเสริม

และพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตประจำวัน น้องปีควรได้รับการพัฒนา และฝึกให้สามารถทำกิจวัตรต่าง ๆ ด้วยตนเองให้มากที่สุด เช่น การอาบน้ำ และทำความสะอาดหลังจากใช้ห้องน้ำด้วยตนเอง ซึ่งจากการสังเกตมือของ น้องปีสามารถหยิบจับได้ดีทั้ง 2 ข้าง แม้ด้านซ้ายจะอ่อนแรงกว่าเล็กน้อย และจาก ประสบการณ์ที่ดูแลเด็กบกพร่องทางด้านร่างกายฯ ที่มีข้อจำกัดลักษณะเดียวกับ น้องปี พบว่าหากได้รับการฝึก น้องปีสามารถใส่เสื้อผ้าด้วยตนเองทั้งหมด เพื่อเป็นการส่งเสริมให้น้องปีพึ่งพาคุณตาคุณยายได้น้อยลง และยังมีโอกาสในการเลือกเสื้อผ้าที่ตนเองอยากใส่ด้วยตนเอง แสดงถึงการใช้ชีวิตอิสระที่ควรมี คือ อิสระในการเลือกนั่นเอง

กรณีการอาบน้ำ สระผม น้องปีก็ควรได้รับการฝึก เบื้องต้นต้องมีการทำความเข้าใจและมีข้อตกลงร่วมกับคุณตาคุณยายก่อน ว่าต้องให้โอกาสน้องปีทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ต้องยอมรับให้ได้ในช่วงแรก ๆ ที่น้องปีอาจจะทำได้ไม่สมบูรณ์ คุณตาคุณยายสามารถให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็นจริง ๆ จากนั้นค่อย ๆ ถอนความช่วยเหลือ ให้น้องปีทำได้เองในที่สุด คุณตาคุณยายอาจจะต้องขอความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงราย ช่วยในการจัดหาเก้าอี้สำหรับอาบน้ำให้น้องปีเพื่อความสะดวกในการอาบน้ำและป้องกันการลื่น กรณีที่ต้องยืนในห้องน้ำที่ลื่นหรือพื้นไม่เรียบ หรือในส่วนของโครงการปรับบ้านของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงรายก็สามารถเข้ามาช่วยปรับเปลี่ยนห้องน้ำบ้านน้องปี จากการตักน้ำอาบ มาเป็นฝักบัว ที่ก๊อกน้ำที่เปิด-ปิดง่าย สอนน้องปีให้เปิด-ปิดน้ำ และจับฝักบัว ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับน้องปีสามารถชำระร่างกายได้ด้วยตัวเอง

สำหรับการขับถ่าย จากการสอบถามคุณตาคุณยาย ในกรณีที่น้องปีต้องออกนอกบ้านเพื่อไปตามสถานที่ต่าง ๆ คุณตาคุณยายจะให้ใส่กางเกงผ้าอ้อม เนื่องจากน้องปียังไม่มีวิธีบอกความต้องการว่าต้องการเข้าห้องน้ำตอนไหน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถ้าน้องปีได้รับการฝึกจะสามารถสื่อสารได้อย่างแน่นอน หรือคุณตาคุณยายอาจจะต้องสังเกตอาการหรือปฏิกิริยาที่น้องปีต้องการสื่อสาร เพราะบางครั้งน้องปี

อาจจะมิได้สื่อสารเป็นคำพูด ในส่วนนี้คุณตาคุณยายอาจจะขอความช่วยเหลือจาก
ครูการศึกษาพิเศษในการฝึกทักษะนี้ให้กับน้องปี

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาส่งเสริมด้านการสื่อสารให้กับ
น้องปี คือ การฝึกพูด โดยเฉพาะการสื่อสารด้วยภาษาไทย เพราะภาษาไทยจะช่วยให้
การเรียนรู้และการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของน้องปีทำได้ดีและกว้างขวางมากขึ้น
และเมื่อน้องปีสามารถสื่อสารด้วยภาษาไทย น้องปีจะสามารถพัฒนาตนเองและเป็น
ส่วนหนึ่งของสังคมอย่างเต็มภาคภูมิ รวมถึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมาก ๆ ของ
การดำรงชีวิตอิสระของน้องปีอีกด้วย เพราะภาษาจะทำให้น้องปีเข้าถึงข้อมูลและ
อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างไม่รู้สึกแปลกแยกหรือแตกต่าง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ใน
สังคมไทยรู้และเข้าใจภาษาไทยนั่นเอง

จากการสังเกตการเล่น และการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ และคนรอบตัว
น้องปีสามารถเรียนรู้ได้ดี เล่นเป็น เรียนรู้ได้เร็ว เรียนแบบได้ เข้าใจคำสั่งง่าย ๆ
(ภาษาไทย) สนใจสิ่งใหม่ ๆ และรู้จักการรอคอย จากคุณลักษณะที่สังเกตได้ ทำให้
เชื่อมั่นว่า หากน้องปีได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าเรียนเหมือนเด็กทั่วไป น้องปีจะ
ได้รับการพัฒนาอย่างแน่นอน เพราะการศึกษาจะช่วยเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการคิด
ความรู้ ความเข้าใจและการใช้ชีวิตของเด็กพิการในที่สุด เมื่อเขาได้รับการศึกษา เขาจะ
มีความสามารถมากขึ้น เมื่อโตขึ้นสามารถที่จะประกอบอาชีพจากความรู้ที่ตนเอง
ได้เรียน เมื่อมีอาชีพเขาก็จะมีรายได้ เมื่อมีรายได้ก็จะสามารถดูแลตนเองและ
ดำรงชีวิตได้อย่างอิสระในที่สุด อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้จำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะ
ต้องได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากผู้ปกครอง ต้องทำให้ผู้ปกครอง
เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา ให้ผู้ปกครองเชื่อมั่นว่าที่โรงเรียนเด็กจะได้รับ
ทั้งการฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย การพัฒนาด้านทักษะวิชาการ ทักษะการดำรงชีวิต
การประกอบอาชีพ ไปพร้อม ๆ กัน ในส่วนของความช่วยเหลือต่าง ๆ อาทิเช่น
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ เทคโนโลยี บริการและความช่วยเหลืออื่นใดสำหรับผู้
พิการ หากน้องปีมาเรียนในระบบโรงเรียน น้องปีก็จะเข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว
มากกว่าอยู่ที่หมู่บ้าน รวมถึงโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น น้องปีจะมี

โอกาสมากยิ่งขึ้น เช่น การเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาผ่านโครงการรับตรงสำหรับผู้พิการ

อีกประเด็นหนึ่งที่พบจากการลงพื้นที่ในครั้งนี้ คือ และการพัฒนาส่งเสริมให้น้องปีใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนไหวหรือการใช้ชีวิตประจำวันที่เหมาะสม อาจจะเป็น เครื่องช่วยเดิน เพื่อฝึกให้น้องปีเดินมากขึ้น และสามารถเป็นเก้าอี้พับได้ในกรณีเดินไกล ไม่ต้องมีคนคอยพยุง หรือ เกาตามโต๊ะ ตามเสา ทั้งนี้ การที่น้องปีจะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกแบบไหนนั้น อาจจะต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางมาเป็นผู้ร่วมประเมิน และประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการจัดหา มีการปรับให้เข้ากับสรีระของน้องปี ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกอาจจะเป็น เครื่องช่วยเดิน ไม่เท้า หรือ ไม้ค้ำยัน อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน เพราะการมีอุปกรณ์ช่วยเหลือเหล่านี้จะส่งเสริมการใช้ชีวิตอิสระของน้องปีได้เป็นอย่างมาก น้องปีสามารถเดินทางไปตามที่ต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างมั่นคง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น และยังสร้างความภาคภูมิใจให้กับน้องปีได้อีกด้วย

ให้ข้อมูลและแนะนำ

จากข้อมูลส่วนตัว คุณลักษณะ ศักยภาพและบริบทต่าง ๆ ที่ได้แวดล้อมน้องปี ทำให้ผู้เขียนเห็นความสำคัญและมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ข้อมูลและแนะนำแก่ผู้ปกครอง รวมถึงผู้เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้น้องปีมีชีวิตที่ดีขึ้น ได้มีโอกาสรับการศึกษา จบการศึกษา มีงานทำ หาเลี้ยงชีพตนเองได้ และดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด ปัจจัยที่ทำให้ผู้เขียนรู้สึกมุ่งมั่นนี้อาจจะเนื่องจากผู้เขียนทำงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้เด็กพิการมีโอกาสเข้าเรียนร่วมในระดับอุดมศึกษา จนจบการศึกษาและมีงานทำ ประกอบกับนักศึกษาผู้บกพร่องทางร่างกายฯ ที่อยู่ในความดูแลของผู้เขียนหลายคนที่มีข้อจำกัดมากกว่าน้องปี แต่ก็สามารถเรียนร่วมได้ เรียนจบการศึกษา มีงานทำ ประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ดำรงชีวิตอิสระ ดูแลตนเอง รวมถึงบางรายดูแลครอบครัวได้อีกด้วย ผู้เขียนจึงเกิดความรู้สึกลึกซึ้งอย่างแรงกล้าที่อยากจะเห็นน้องปี

มีโอกาสนั้น การลงพื้นที่ในวันนั้นผู้เขียนและเพื่อนร่วมกลุ่มจึงร่วมกันให้ข้อมูล และแนะนำแนวทางการส่งต่อน้องปีเข้าสู่โรงเรียนเป็นประเด็นหลัก มีการให้ข้อมูล ผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งต่อ มีการเล่าถึงประสบการณ์ทำงานของผู้เขียน ยกตัวอย่าง เด็กที่ผู้เขียนดูแลที่ประสบความสำเร็จให้กับผู้ปกครอง และน้องปีดูผ่านรูปภาพใน โทรศัพท์มือถือ ซึ่งแม้แต่ล่ามภาษาท้องถิ่นที่พ่วงตำแหน่งอาสาสมัครพัฒนาสังคม ช่วยเหลือคนพิการ หรือ อพมก. ยังตื่นเต้นกับเรื่องที่คุณเขียนพูดคุยกับครอบครัวของ น้องปี

นอกจากนั้นผู้เขียนยังมีโอกาสพูดคุยทางโทรศัพท์กับคุณแม่ของน้องปีซึ่ง ทำงานอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เขียนผันตัวเองจากผู้เก็บข้อมูล เป็นผู้ให้ข้อมูลทันที แนะนำให้คุณแม่ของน้องปีรู้จักโรงเรียนเฉพาะทางที่จังหวัดเชียงใหม่ หนึ่งในตัวเลือกที่น่าสนใจและฝากให้คุณแม่ของน้องปีพิจารณา คือ โรงเรียนศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ผู้เขียนได้มีการพูดคุยถึงความร่วมมือของศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดเชียงรายที่ยินดี ประสานงานเรื่องจัดรถรับ-ส่ง หากน้องปีและผู้ปกครองสนใจจะไปเยี่ยมชมโรงเรียน เฉพาะทางที่จังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนของคุณตาแสดงความสนใจแต่ยังไม่ตัดสินใจ ในขณะนั้น ซึ่งผู้เขียนก็ได้เร่งรัดหรือสร้างความกดดันใด ๆ ผู้เขียนได้มีการติดต่อ ประสานงานแบบไม่เป็นทางการเพื่อขอความร่วมมือจากคุณยายท่านหนึ่งซึ่งเป็น ชาวบ้านในหมู่บ้านที่เป็นชาวลahuเหมือนกับครอบครัวน้องปี และคุณยายท่านนี้มี หลานสาว 2 คน เป็นเด็กพิการและได้รับโอกาสทางการศึกษาไปเรียนที่โรงเรียน ศรีสังวาลย์เชียงใหม่ ซึ่งคุณยายท่านรับปากที่จะช่วยให้คำแนะนำและพูดคุย แลกเปลี่ยนกับครอบครัวของน้องปีให้พิจารณานำน้องปีเข้าสู่ระบบการศึกษา รวมถึง ล่ามภาษาท้องถิ่นที่สามารถสื่อสารภาษาลahuกับคุณตาคุณยายได้ เป็นคนหมู่บ้าน เดียวกัน สนับสนุนและดูแลน้องปีมาตลอดก็ร่วมด้วยช่วยกันกับผู้เขียนอย่างขันแข็ง รับปากว่าจะช่วยพูดคุยกับคุณตาให้เห็นประโยชน์ของการศึกษา โอกาสทาง การศึกษา และการส่งน้องปีไปโรงเรียนในเร็ววัน เพื่อพัฒนาให้น้องปีเติบโต ดูแล ตนเองและพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตอิสระได้ในที่สุด

บทสรุป

เมื่อพิจารณาสิ่งที่ได้เรียนรู้จากน้องปี คือ มีปัจจัยหลาย ๆ ประการที่เป็นปัจจัยและสาเหตุทำให้น้องปียังไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ศิริพร ตันทโธภาส (2561) หัวหน้างานพัฒนาการเรียนการสอนพิการซ้อนของโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ เกี่ยวกับโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาของบุคคลที่มีความพิการซ้อนที่ว่า เด็กพิการหลายคนจะเข้ามาสู่ระบบโรงเรียนช้ากว่าเกณฑ์ และอีกหลายคนไม่มีโอกาสได้เข้ามาสู่ระบบโรงเรียน เนื่องด้วยภาวะของความพิการที่ส่งผลต่อพัฒนาการที่ช้ากว่าปกติ เด็กมีปัญหาด้านการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ปัญหาด้านการสื่อสาร ด้านการเรียนรู้ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ไม่คาดหวังต่อการศึกษาที่เด็กควรจะได้รับ ในขณะที่เด็กจะได้รับความรัก ความสงสารที่มากเกินไป ผู้ปกครองคิดว่าโรงเรียนไม่สามารถดูแลเด็กพิการได้ดีเท่ากับครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายช่วยดูแลที่บ้าน ประกอบกับระบบการศึกษาที่ไม่เอื้อต่อการเข้าถึงของเด็กกลุ่มนี้ เพราะมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ปัญหาด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอในการดูแลเด็กพิการ บุคลากรหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กกลุ่มนี้อย่างเพียงพอ ทำให้เด็กพิการกลุ่มนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่ด้านการศึกษาเท่าที่ควร และหากยังเป็นเช่นนี้ต่อไป เด็กพิการจะเป็นเด็กที่ถูกกละทิ้งให้โดดเดี่ยว ดังที่ Miles & Riggio (1999) ได้กล่าวว่า หากปราศจากวิธีการ ที่จะค้นพบว่าเด็กเหล่านี้คือใครและอยู่ที่ไหน และขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพแก่พวกเขา ครูผู้สอนและสมาชิกในครอบครัวจะขาดข้อมูลและวิธีการสนับสนุนที่จำเป็นที่จะช่วยสนองความต้องการทางการศึกษาของเด็กเป็นรายบุคคล หากเป็นเช่นนั้นแล้วอาจทำให้เด็กถูกทอดทิ้งและขาดโอกาสในการที่จะพัฒนาตนเองในที่สุด

การลงพื้นที่ครั้งนี้จึงช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญว่า เด็กพิการบางคนมีความต้องการการพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษาเช่นเดียวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพ

ด้านร่างกาย และจากการลงพื้นที่ครั้งนี้ หากมีเวลามากกว่านี้ สิ่งที่ยากมอบให้กับน้องปีคงจะไม่เป็นเพียงผ้าอ้อมอนามัย ที่ประเมินแล้วคิดว่าน้องปีอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้หากมีการฝึกทักษะการดำรงชีวิตประจำวันที่เป็นอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ แต่สิ่งที่ตนอยากมอบให้กับครอบครัวและน้องปีอย่างแท้จริง คือ การเปลี่ยนผู้เขียนจากผู้เก็บข้อมูล เป็นผู้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนวทางการพัฒนาตนเองสำหรับน้องปี ช่องทางเข้าสู่โอกาสทางการศึกษา รวมถึงการสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลง หรือ Willpower ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการดำรงชีวิตอิสระ การสร้าง Willpower จะทำให้ผู้ปกครองและน้องปีมีความมุ่งมั่น ความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและความมุ่งมั่นมาดปรารถนาที่จะก้าวข้ามข้อจำกัด และแนวทางหนึ่งที่จะทำให้น้องปีก้าวข้ามข้อจำกัดได้ นั่นคือ เข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตอิสระให้ได้ในที่สุดนั่นเอง ซึ่งหากผู้เขียนทำเช่นนั้นได้จริง คงเป็นการยืนยันและแสดงให้เห็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในด้านของการสร้างโอกาสทางการศึกษา: จากทฤษฎีในห้องเรียน สู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่จริงของผู้ลงพื้นที่ได้ด้วยนั่นเอง

บรรณานุกรม

- ดุสิตา ทินมาลา. (2561). **คุณลักษณะบัณฑิตครูการศึกษาพิเศษกับนโยบายการศึกษาไทย**. วารสารราชพฤกษ์, 16(1), 1-14.
- รัชนิกร ทองสุคติ. (2561). **Independent living**. [เอกสารประกอบการบรรยาย กระบวนวิชา 070727 Independent living for Individuals with Multiple Disabilities.]
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560**. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2561 จาก <http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>

ศิริพร ตันทโอภาส. (2561, 8 มิถุนายน). โอกาสทางการศึกษาของบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นและมีความพิการซ้อน. หัวหน้างานพัฒนาการเรียนการสอนพิการซ้อนของโรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

Bush, G. (2001). **Bush touts ‘No Child Left Behind’ In January of 2001**. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2561 จาก <https://edition.cnn.com/videos/politics/2011/09/23/vault-2001-bush-no-child-left-behind.cnn>.

Miles, B. and Riggio, M. (1999). **Remarkable Conversations**. Massachusetts: Perkins school for the Blind.

Perkins School for the Blind. (2017) **Perkins International**. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2561 จาก <http://www.perkins.org/international>